

SPOMINU IVANA GRAFENAUERJA

V visoki starosti štiriinosemdeset let je umrl pomembni slovenski slavist, jezikoslovec, literarni zgodovinar in narodopisec, akademik dr. Ivan Grafenauer. Slavistično društvo ga je že pred desetletji počastilo s častnim članstvom. V skoraj štiridesetih letih svojega publicističnega delovanja je objavil okoli dvestopetdeset knjig, razprav, kritik in glos, mimo katerih ne bo mogel nihče, ki se ukvarja z raziskovanjem slovenske kulture.

Koroški rojak iz zgornje Ziljske doline se je že od rane mladosti srečeval z najtežjimi nacionalnimi problemi slovenstva. V letih študija v Beljaku in na Dunaju si je izbral in začrtal svojo življenjsko pot. Bil je učenec slavistov Jagića in Murka ter germanistov Heinzla in Minorja, skušal je zajeti stroko v njeni klasični širini ter je bil za Miklošičem in Murkom edini, ki je z uspehom posegal na vsa področja slavistike. Vendar se je v razliko od njih posvetil samo slovenskim problemom.

Znanost se je že v času njegovega dozorevanja naglo diferencirala v vedno ožje specializacije, zato je bil njegov vzpon nekoliko bolj počasen, kakor bi pričakovali. Že zelo zgodaj je vzbudil pozornost s svojimi jezikoslovnimi objavami. Komaj leto po diplomi je Jagić v svojem Arhivu natisnil njegovo študijo o naglasu v ziljščini (1905). V kasnejših letih se je vračal k tej tematiki, znano in upoštevano je njegovo delo o naglasu nemških izposojenk v slovenščini in še v pozni starosti je zapisoval koroške govore za Slovenski lingvistični atlas.

Še bolj se je uveljavil kot filolog. S svojimi sistematičnimi raziskavami starejših slovenskih tekstov in rokopisov je položil prve temelje moderni slovenski tekstni kritiki. Pokazal je v njih obsežno lingvistično znanje in rezultati so važni prav tako za jezikoslovje kakor za našo kulturno zgodovino. Celo v narodopisnih študijah srečujemo pomembna in bistra lingvistična opažanja.

Vendar je pri njem kmalu začelo prevladovati literarnozgodovinsko zanimanje. Iz drobnih ocen, ki jih je objavljajl po časopisih, se je kar nenadoma, skoraj nepričakovano rodila njegova Zgodovina novejšega slovenskega slovstva, ki jo je začel objavljati 1909. leta. Med prvo svetovno vojno je dokončal tudi Kratko zgodovino slovenskega slovstva, ki je v kasnejših popravljenih izdajah služila kot nepogrešljiv učbenik na naših srednjih šolah. Njegovi Pregledi slovenske književnosti so izhajali tudi v tujih jezikih.

Res je bilo to njegovo delo v glavnem pedagoške narave, čeprav je v svoja sintetična prikazovanja vnašal marsikaj novega. V kritikah in literarno zgodovinskih študijah pa se je pokazal odličnega metodika ter ni na razvoj slovenske literarne zgodovine vplival nič manj kakor univerzitetne katedre za to stroko.

Po doktoratu na Dunaju mu je zagrebška univerza podelila veniam legendi, toda želel se je udejstvovati med Slovenci ter je zato raje ostal gimnazijski pro-

fesor do upokojitve leta 1940. Šele po izvolitvi za akademika mu je bilo omogočeno, da se je z novim elanom vrnil k tretjemu svojemu delovnemu področju, k slovenskemu narodopisju, kjer se je tudi že zgodaj, v letih pred prvo svetovno vojno, krepko uveljavil predvsem z uvajanjem modernih raziskovalnih metod v tej še sorazmerno slabo razviti veji slovenskih nacionalnih ved. Vrh njegovih prizadevanj pomeni monografija o Lepi Vidi. Čeprav so nekatere njegove izsledke osporavali — zgrešeni se zde na primer njegovi zaključki o staroslovanski religiji — je vendar povzdignil slovensko narodopisje iz amaterstva v solidno stroko na sodobni višini.

Mimo njegovih znanstvenih idej, ki so rastle in se prekalile v žilavem, vztrajnem mnogodesetletnem delu, ne more nobena modernejša smer v stroki. Njegova neomajna, globoka vdanost slovenstvu, podkrepljena z občudovanja vredno poštenostjo v iskanju resnice in razumevajočo objektivnostjo do vsega, kar je nastajalo v slovenski kulturi, pa priča o visoki človeški etiki in humanizmu. Vse to mu je pridobilo spoštovanje celotnega naroda.

France Bezljaj

Tine Logar

O NASTANKU SLOVENSКИH NAREČIJ

Slovanska plemena, ki so se pred 1300 leti naselila v Alpah, na Krasu in v jugozahodnem delu Panonske nižine, so po vsem, kar vemo o njihovem jeziku, govorila psl. dialekt, tak, kakršnega so v istem času govorili tudi predniki današnjih Hrvatov in Srbov, in zelo podoben tistemu, kakršen se je tedaj govoril po današnjem Češkem, Poljskem in v Rusiji. Jezikoslovci tudi mislijo, da je bil jezik Alpskih Slovanov, kakor navadno imenujemo prednike Slovencev, tedaj v glavnem enoten, brez večjih in zaznavnih dialektičnih razločkov. Vendar pa so se verjetno že kmalu po naselitvi zaradi novih geografskih, socialnih in drugih faktorjev začele porajati tudi take inovacije, ki so kasneje alpsko-slovanski jezik kot celoto oddaljile od govorice severnih, vzhodnih in sosednih južnih Slovanov, na drugi strani pa taki pojavi, ki niso zajeli niti vsega alpskoslovanskega ozemlja in so tako postali osnova za dialektizacijo alpskoslovanskega jezika samega.

Med najzgodnejše nove razvoje, ki jih je izvedla alpska slovanščina, ki so torej nastali že po razselitvi Slovanov, spadata nedvomno metateza likvid (vorna > vrana, dolka > dlaka, serda > srêda, žerti > žrêti) in skrajšanje psl. starega akuta (kráva > kráva). Prvi pojav pomeni realizacijo še psl. tendence po odprtih zlogih in so ga hkrati z alpsko slovanščino na enak način izvedle tudi češčina, slovaščina, srbohrvaščina, makedonščina in bolgarščina, skrajšanje akuta pa je bil ožji južnoslovanski dialektični pojav, ki je to jezikovno področje oddaljil od severnoslovanskega, predvsem češkega. Za nadaljnji razvoj južnoslovanskega, zlasti pa še alpskoslovanskega vokalizma je bilo skrajšanje starega akuta silno pomembno.

Enake južnoslovanske jezikovne inovacije pa se s tem še niso izčrpale. Izredno močno so se ob istočasnih vedno pogostejših teritorialno bolj omejenih inovacijah manifestirale še nekaj stoletij po naselitvi v južnoslovanski depala-